

VECHIMEA AUTOHTONILOR ȘI A TRANSHUMANTEI MOCANILOR BIRSANI IN CIMPIA ROMÂNĂ ȘI DOBROGEA

Prof. dr. ION I. GHELASE

Păstoritul și agricultura au existat împreună și s-au dezvoltat într-o strînsă interdependență, iar numeroasele date arheologice confirmă pe deplin acest fenomen istorico-economic. Astfel, pe o piatră funerară găsită de Vasile Pârvan între ruinele cetății „Ulmetum“, se vede săpat chipul unui plugar care își ară ogorul cu un plug cu doi boi, iar pe cealaltă parte se află chipul unui cioban cu sarica pe spate și cu plete lungi care îi filfiie în vînt. Această sculptură antică foarte elocventă ne arată pe deplin cele două elemente din vremuri străbune : păstorii și agricultorii.

Același fenomen istorico-economic este consemnat documentar tot de savantul istoric și arheolog Vasile Pârvan, în monumentală sa operă „Getica“, fixînd două ocupații : creșterea vitelor și agricultura. Acest fenomen istorico-economic a stîrnit interesul și al istoriografilor străini, cum este al istoricului german Frs. Wissermann, care în lucrarea sa „Die antique Landwirtschaft und das von Thünen Gesetz Leipzig f. a. l., p. 15—16“, consemnează cum sciții și continuatorii lor sarmații, așezați în părțile de nord ale Dunării, se ocupau cu păstoritul și cultivarea cerealelor pe care le furnizau grecilor.

Muntele și Cimpia au însemnat două zone de polarizare alternativă în istoria etnică și economică a poporului român. Cimpia reprezenta aria de pace favorabilă agriculturii în momentele de destînderi, iar muntele reprezenta suprafața defensivă pentru vremurile de restriște în care a luat naștere o intensă viață pastorală. Aceștia sînt factorii cei mai importanți care stau la baza continuității etnice și a vieții agricole pastorale a poporului românesc. Revoluția din 1437 ce reflecta înrăutățirea situației păstorilor birșani deposedați de terenurile lor și pășunat, i-a determinat să emigreze în Țara Românească și Dobrogea (Prof. dr. Ion I. Ghelase, Revista „Ateneul“ Bacău, nr. 6/1968 — „Transhumanța și unitatea națională“).

De sigur că problema amplă și complexă a autohtonilor geto-daci, a permanenței și continuității lor de-a lungul veacurilor, a fost și este

o problemă centrală a arheologiei românești atât în Cîmpia Bărăganului în Oltenia și în special pe teritoriul Dobrogei, unde contactul geților a fost direct și cu alte populații și civilizații.

Cu privire la populația de bază a Dobrogei antice, adică a geților, izvoarele literare, adică Hecateu, ne vorbește despre triburile getice, ale crobizilor și trizilor și despre o cetate numită „Organe”; Herodot. despre geții cei mai viteji și cei mai dreapți dintre traci, Tucidide de geții peste care dai dacă treci munții Haemus sau geții și populațiile din acest ținut ce se învecinează cu scitii. Strabon, arată că acești geți locuiau și pe un mal și pe celălalt al Istrului. Un document epigrafic atestă relațiile dintre cetatea Histria și geții conduși de puternicul rege Zalmodegikos în jurul anului 300 î.e.n. iar istoricul Giv Cassius ne informează că la venirea romanilor (29—28 î.e.n.) existau în Dobrogea trei state getice. unul în sud, condus de Rholes, care datorită ajutorului dat romanilor primește de la generalul Crassus titlul de prieten al Revoluției; un alt regat în centrul Dobrogei, condus de Gapyx și în nord regatul lui Zyraxes.

(C Scorpan : Geto-dacii Dobrogei antice — revista „Tomis”, sept. 1968). Aceste date atestă „că geții dobrogeni aveau în epoca elenistică formațiuni politice statale incipiente și, cu toată stăpînirea romană, geții rămîn însă populația de bază pe aceste meleaguri, fapte confirmate de săpăturile arheologice de la Cernavodă, Murighiol, Satu Nou, Talița, Tariverde, Comana și Bugac, care susțin prezența și continuitatea geților de-a lungul veacurilor”. La Hirsova s-a descoperit ceramica cenușie lucrată la roată de autohtonii geți în secolele II și I î.e.n., iar ca izvor literar despre permanența geților în orașele de pe malul mării, romanul Publius Ovidius Naso constată pe teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră o numeroasă populație getică.

Poetul afirmă că geții îi covîrșeau pe greci, influențînd și schimbînd chiar și limba greacă a tomitanilor. Ovidiu se întîlnește cu geți pe străzile orașului, se înțelege cu ei și chiar scrie un poem în limba getică. Aceeași situație în Histria și Callatis, unde un număr de inscripții păstrează numele unor traco-geți sau al unor cetățeni de origine autohtonă (Gados, Macsius s. a.), iar recent Muzeul de arheologie din Constanța selecționează o mare cantitate de materiale getice inedite, mai ales ceramică descoperită în straturile arheologice elenistice și romane ale „Tomisului” și „Callatisului”, chiar și în mormintele tomitane.

(Pontica, anuarul Muzeului de arheologie din Constanța, vol. II).

Despre ocupația geților, creșterea oilor animale care le procurau lapte și lînă, materii prime indispensabile pentru hrană și îmbrăcăminte în friguroasa Dobroge, tot Ovidiu vorbește despre existența cioarecilor la geți cînd scrie : „Pellibus et laxis arcent mala frigora brancis” (Se apărau de frigul aspru folosînd piei de animale și cioareci lungi și cojoace).

Aceste descoperiri arheologice atestă peremptoriu, pe teritoriul Dobrogei romane, permanența și continuitatea getică în epoca dominației romane.

Apoi ca dovezi scrise al caracterului românesc al Dobrogei medievale avem articolele veridice și documentele apărute în „Analele Dobrogei” trim. II, 1919, p. 18—31, semnate de prof. C. Brătescu, care în esență dovedește caracterul românesc al Dobrogei în secolele XII și XIII.

Astfel, călugărul minorit Wilhelm de Rasmus care în 1253 întreprinde o călătorie în stepile ucrainiene locuite de tătari, spune: între altele „înspre apus și pînă la Dunăre totul e supus. Ba chiar și dincolo de Dunăre, adică în Dobrogea, Vlahia care este țara lui Asan”.

Despre Dobrogea — Vlahia asanizilor vorbește și cronicarul francez al imperiului latin de răsărit (1204—1261), Geoffroy de Ville Hardouin, care îl numește pe Ioniță Împăratul romanilor; Iohannis, le roi de Blagnie, le roi de Blahie. Acest Ioniță este recunoscut ca Vlah. În armata sa sînt menționați peste 40 000 vlahi, ceea ce dovedește că acești vlahi erau numeroși, armată venită în ajutorul lui Frederich Barbă Roșie cu condiția ca împăratul german să-i ofere coroana imperială a Bizanțului. O parte din acești vlahi veneau și din nordul Gruziei ca aliați ai fraților asanizi, însă grosul lor îl formau românii din Dobrogea și de la elisurile Balcanilor, căci de n-ar fi locuit aici o masă compactă de români nu s-ar fi numit Vlahia lui Asan sau mai simplu vlahia.

Un pasaj prețios din care se reflectă originea românească a asanizilor este și acela în care se vorbește despre războiul între vlahii lui Asan și comandantul bizantin Sevastrocatu Isac. Acesta cade rob în luptă împreună cu un preot grec care se roagă de Asan grăindu-i în limba lui, știința fiind de limba vlahilor, să aibă milă de el și să-l lase liber.

O adevărată țară geto-dacică întilnim apoi în ținutul bălților Dunării și Mostiștea, cuprinzînd atît malurile înalte ale riului și locurile presărate de așezări străvechi, începînd din vremea armelor și uneltelor de piatră cu 3000 î. e. n. cît și însuși Balia Dunării cu insulele și tîpșanele ei, pe toată întinderea dintre Oltenița și gura Ialomitei, iar în jos de Oltenița pe o porțiune de 15 km lungime găsim urmele a patru castre romane construite cu un caracter de durată mai deosebită decît al aceloră de la munte și anume: la Turtucaia și Radikoi pe malul Dunării (R. P. Bulgaria), la Oltenița și Spantov pe malul muntean (Vasile Pârvan — Inceputurile vieții romane la gurile Dunării, p. 55).

Tot savantul român, istoricul și arheologul Vasile Pârvan, indică Spantovul ca fiind locul cetății dispărute „Daphnes” și scrie: „Ceva mai spre răsărit, la Spantov, lângă Oltenița, s-au găsit cam pe unde a fost și o așezare romană care s-a chemat în veacul al IV-lea î. e. n. „Constantiniana Daphnes” un ulcior, adică amforă, cu pecetea de fabrică din Rodos, adusă cu vin, ori cu ulei în secolul III sau cel mai târziu II. î. e. n. O altă așezare dispărută de pe locul Olteniței este stațiunea eneolitică Gumelnița, spre răsărit și la circa 3 1/2 km depărtare de actualul oraș Oltenița, săpăturile dînd la iveală o mulțime de obiecte în silex, în piatră, în ceramică, în os și metal, stațiune care domină Dunărea și împrejurimile ei locuite de agricultori, pescari și păstori, fiind distrusă ca și celelalte așezări — Sultana — Căscioarele — printr-un

puternic incendiu“ (Vasile Pârvan — *Getica*, p. 329, 470, 498, vezi — *Les decouvertes de Gulmenița*).

Peste autohtonii din Cimpia Bărăganului și Dobrogea au venit mocanii birsani.

Vechimea pătrunderii mocanilor birsani în Țara Românească și în Dobrogea este atestată documentar încă din secolul al XV-lea (Ștefan Metes, *Păstorii ardeleni*, Arad, 1925, p. 171) și chiar mai înainte, în secolul al XIV-lea (Sabin Opreanu — *Contribuții la transhumanța din Carpații Orientali*, *Lucrările Institutului Geografic, Universitatea Cluj*, p. 210, IV).

Mocanii birsani au ajuns cu turmele lor de oi și s-au stabilit încă în secolul al XIV-lea și în Dobrogea, într-un Bărăgan mai vast și mai pustiu cel de astăzi (Nicolae Iorga, *Istoria comerțului românesc, epoca veche*, București, 1923, p. 39).

Istoriograful ungar, contele Nicolae Bethlen, îi arată pe mocanii transhumanți în Țara Românească și în preajma Dunării în secolul al XV-lea (Ștefan Metes — *Păstorii ardeleni*, Arad, 1925, p. 197).

Manuscrisul de la Azaclău (1459) atestă de asemenea că populația din nord-vestul Dobrogei era compusă din mocani transilvăneni, care minindu-și turmele de-a lungul văilor încă din secolul al XIV-lea se stabileau la urmă aici (Nicolae Iorga, *Analele Dobrogei*, III, 1922, p. 28).

Într-o notiță publicată în „*Journalisches Gesterreichischen Lyod* XII, 1847, Triest, p. 427, se amintește de transhumanța veche și stabilirea lor în Dobrogea (Alex. P. Arbore — *Analele Dobrogei*, X, 1929, p. 31).

Efectele bogăției Țărilor Române s-au simțit în timpul și chiar înaintea lui Brîncoveanu, din cauză că păstorimea și țărănimea suferau din cauza obligației de a aproviziona capitala imperiului otoman și oștile turcești, a birurilor grele pentru acoperirea tributului, iar mișcarea comercială de la Vadurile Dunării era și ea semnul exploatarea populației din cimpie, pe care o determină să fugă spre munte dincolo în Ardeal sau peste Dunăre (Frs. Sulzer — *Geschichte der transalpinischen Daciens*, Wien 1781 și Bauer).

Emigrările durează tot secolul al XVIII-lea, se agravează prin jafurile turcești și astfel statele mari din lungul Dunării sînt cele dintîi lovite și se risipesc prin păduri și peste fluviu. O tradiție locală din „Chirnogi“ arată pe turtucăeni români ca trăgîndu-se foarte mulți din chirnogenii de lingă Oltenița și din alte sate vecine, fugiți pe vremuri dincolo în Țara turcească. Mișcarea de ieșire din țară a fost atît de puternică încît între anii 1741 — 1746 numărul contribuabililor scade de la 147 000 la 80 000, iar după un recensămînt folosit de Bauer la 35 000, ceea ce chiar înmulțit cu 7 abia dă 245 000 suflete (Nicolae Bălcescu, „*Questions économiques — des Principautés danubiennes*“).

Întinderea mare a pădurii legate uneori numai prin slabe drumuri de exploatare cu arterele principale de circulație din nordul împădurit al Vlăsiei — Snagovul, Băbeni, Ciolpanii, Vizurești, Coconii, pot fi date ca exemple de sate izolate în păduri. La începutul secolului al XIX-lea în Mostiștea aspectul de stepă crboasă cu tamazlicuri de

vite, cu turme de porci boierești și mînăstirești și oi ardelenesti este tot atît de clară ca în vremea lui Sulzer și Paul din Alep. iar în marginea ei (Mostiștea) aglomerările puternice din lunca Argesului și Dimboviței (Copăcenii, Cornetul, Colibașii, Radovanu, Chirnegii, Sohatul, Bitina etc. cele din lungul Dunării Ulmeni, Monastirea, Ciocănești) reprezentau un contrast viu cu micile grupări din pădure și cu așezările mărunte care apară înăuntrul Mostiștei, mai ales pe cîmpul Ciorulesei, unde peste 35 țirle și odăi au evoluat în cătune și sate, rîdîcîndu-se numărul cătunelor de la 3 în 1810 la 45 în 1855 (V. Mihăilescu, Vlășia și Mostiștea, B.S.G. 1924, p. 112).

Și aici păstorii birșani s-au revoltat împotriva asupririlor și metodelor prădalnice.

În satele și drumurile mocanilor transhumați cu un drum aproape de gura girlei „Obretin“ și cu un drum de transhumață moldovean care ajungea la Chilia (Le Grosligne bien qu'on transmet les troupeaux de Kilia), drum care ducea la un mic cătun (Petit hameau) unde s-au stabilit mocanii transhumați. Harta rusă stabilește între brațul Sulina și brațul Sf. Gheorghe, iezerele cu nume românești ca „Porcul“, „Porculeț“, la est de grindul „Caraorman“, „Roșuleț“, la nord de grindul „Sf. Gheorghe“, iezorul „Cap de drac“, iezorul „Buivol“, (Bivol) și altele (Gh. Vâlsan — Românii în Dobrogea în „Analele Dobrogei“, I, 1920, p. 530—540 și Dr. Ion I. Ghelase, Mocanii în Dobrogea, 1934, p. 32).

Prezența mocanilor birșani transhumați în Deltă este atestată pentru secolul al XV-lea de două cronici contemporane, cronică Bizantului Ducas, descriind pregătirile de război ale sultanului Mohamed al II-lea în 1461, arată că frica i-a cuprins pe toți, pe români, ce locuiesc în „Licastomo“ adică „Chilia Veche“, vechi nume românești și a constatat pe toată fața pămîntului nostru în Dobrogea, Moldova, Muntenia, Transilvania nume comune articulate ce indică în partea locului vreo chilie de călugări.

Chilia Veche, cu numele românesc al localității, se găsește și în harta „Exactissima totius in Danubii“ fluviul tabula Academia ISRB XVII 1964. În aceeași hartă se consemnează și Tulcea (Ducas — Istoria turco-bizantină, 1341—1462. ed. V. Grecu, București, p. 421 și C. Giurescu — Tîrguri și orașe, p. 352 nota 3). Cea de a doua cronică de la Nürnberg din 1493, relevată și comentată de geograful român Gh. Vâlsan, „stabilește că mocanii transilvăneni transhumați s-au stabilit și locuiesc insulele Dunării, între care insula „Peuce“-Delta — precum și în Tracia, care însemna pentru cronicarul german malul drept al Dunării, deci Dobrogea (Gh. Vâlsan, Românii, locuitori în delta Dunării în veacul al XV-lea în „Graiul Românesc“ I, 1927, p. 146).

Prețioase sînt indicațiile după o hartă austriacă bazată pe o hartă însă pe care le-a studiat geograful român Gh. Vâlsan, care relevă nume-tipice românești în Deltă ca: „Meteleul, Penteleul, Ghegheleul“, în lacurile sau iezerele Dunării ca „Roșorul“ (Roșul, Râscrouzi (Râscruci), Gura Sanț etc.). În total, numai în Deltă nu mai puțin de 31 nume sînt

românești (C. Giurescu, Știri despre populația românească din Dobrogea, 1966, p. 27).

Păștorii transilvăneni transhumanți s-au așezat și în colțul dintre gura bratului celui mai important al Dunării — brațul Peuce — brațul Chilieii și limanului Sasic, care avea după spusele lui Strabon o deschidere spre mare și putea primi chiar vase mai mici, existând și o așezare romană, bratul numit în antichitate „Peuce“ se identifică cu brațul de astăzi al Chilieii, iar „Gura Sacri“ sau „Stoma Peuces“ era gura acestui braț care pe timpul lui Strabon se afla la linia cordoanelor litorale de la Vilcov — Periprava. Iar după cum reiese din inscripțiile histriene descifrate de Vasile Pârvan aici a existat și o așezare greacă, care purta ea însăși numele „Gura Stoma Peuces“, cea mai veche așezare după Tyras, cunoscută izvoarelor scrise antice este Chilia. Nicolae Iorga a avut intuiția luminoasă când a arătat că „Chele“, „Chilia“ este o cetate românească, cu o vechime istorică pînă la anul 335 a.cr. în legătură cu Delta Dunării în antichitate și cu insula Peuce în special (Nicolae Iorga — Istoria poporului românesc, vol. I, p. 33 și Gh. I. Năstase — Peuce, B.S. G. vol. II, p. 22—27).

Apariția timpurie a Helisului — Chilieii, nu-i o excepție. Vadurile au fost puncte care au atras și au fixat așezări păstorești de-a lungul acestei porțiuni a Dunării. Vadurile au o particularitate antropogeografică; ele creiază așezări dublete și principiul acesta se poate verifica și la așezările antice de pe Dunărea de jos.

Astfel, pe locul Tulcei a existat în antichitate, în perioada romană, așezarea importantă „Aegyssus“. Brațul Chilieii formează un mare meandru, o mică peninsulă neumblată un „bugeac“ cu un liman, scurt cu șantul spre nord taie bugheacul de-acurmezisul și la 1 km depărtare de mănăstirea „Terapontie“ romanii avînd pe malul dunărean din fața Noviodunum — Isaccea — o așezare și un port militar pentru protecția vadului (Gh. I. Năstase, Bugeacul în antichitate, B.S.G. p. 148).

Pe pămîntul Dobrogei s-a produs o adevărată sinteză etnică românească. Aici s-au amestecat românii autohtoni, așa-zisii, „dicienii“ cu cei veniți de pe malul stîng al Dunării, atît din Țara Românească sau Muntenia, cît și din Moldova, cu mocanii transilvăneni, în special cu birsanii coboriți cu turmele (C. C. Giurescu — Știri despre populația românească a Dobrogei în hărți medievale și moderne, 1966, p. 5).

Românii au fost băștinășii Dobrogei.

În Evul Mediu a existat o populație românească pe tărîmul Mării Negre (Gh. Vălsan, Graiul Românesc, 1927, p. 61). Păștorii români ajungînd nu numai în Delta, în regiunea marilor lacuri, ci și la mure spre sud, în preajma Constantei (Idem pag. 122). În epoca antică pe limba de pămînt a Dobrogei s-au contopit neamurile de origine tracică cu Românii, dînd naștere celor dinții români. Dobrogea a fost locul de întîlnire, de conviețuire și de înfrățire a românilor, de pretutîndenii, ca mocanii carpațini transhumanți și plugarii din Cîmpia României care au contribuit la menținerea și întărirea unității naționale în această provincie sub dominația otomană, dînd naștere vigurosului

tip de român dobrogean din zilele noastre (R. S. Dobrogea — București, 1928, p. 28—32).

Mocanii birsani transhumanti în Dobrogea sînt urmașii străbunilor lor geto-daci care coborau pe drumurile care legau podișul carpatin cu podișul dobrogean. Acest drum principal — drumul Dunării — era compus din tot atîtea drumuri cîte cursuri de apă coborau din munți și se vărsau în Dunăre. Pe văile rîurilor Ialomița, Siret, Valea Călmățuului etc. era un du-te vino al păstorilor carpațini care ajungînd la capătul rîurilor treceau în Dobrogea. Și mulți dintre ei și-au întocmit aici așezări statornice, transformînd Dobrogea într-o țară getică.

Aceste drumuri carpatine au fost și drumuri etnografice, politice, cum s-a întîmplat în timpul lui Dromihetes și al lui Burebista (prof. Gr. Florescu și alții — „Capidava“, monografie arheologică, Editura Academiei, 1958, p. 9).

Insemnătatea și repartitia elementului românesc în Dobrogea se vede clar și în harta etnografică a lui Synet apărută în ediția a doua la Constantinopol (A. Synet — carte ethnographique de la Turquie D. Europa, Constantinople 1877, Denvierné Editura Acad. RSR. Hărți B. C. VIII) precum și în lucrarea etnografului Lejean, care între altele arată „că românii din Dobrogea vorbesc românește“ (Guillanne Lejean — Essai sur l'ethnographie de la Turquie d' Dusefe, seria II, t. V. 2. p. 126).

Indicații prețioase dă și harta Mornand, „care notează așezările românești menționînd numele „Odaie“, „cîrmă“, „cimitir“, „grădină“, apoi notează cu trei dreptunghiuri negre deci trei stîne, colibele țuțuienilor mocani birsani transhumanti din preajma Sibiului, precum și alte două stîni, una la nord de Sf. Gheorghe, iar cealaltă pe tîrmul Mării, prin botezul românesc pe care l-a dat părților locului din preajma Mării, mocanul a repetat istoria natală (Dr. Ion Ghelase, Mocanii, 1944, p. 56).

Vechea populație romanică a lăsat urmași. Scriitoarea bizantină Ana Comnena, fiica împăratului bizantin Alexe Comnenul, pomenește de niște mici voievodate înjghebate între anii 1086 și 1091 sub conducerea unor căpetenii indigene cu numele de Tatos (Talul) la Durostor și Saceea, la Dunărea de jos, la Isaccea și Tulcea.

Nicolae Iorga susținea că ei sînt români și deci în Dobrogea s-au făcut primele alcătuirii de mici voievodate românești cu mult mai înainte de voievodatele din dreapta și din stînga Oltului. Dimitrie Cantemir, vorbind despre Dobrogea, spunea relativ la Isaccea că prin zidurile ei vechi este o veche cetate romană precum este și Tulcea și celelalte orașe din Dobrogea (Dimitrie Cantemir, Istoria Imperiului Otoman, vol. I, p. 297, nota 89, ed. română 1876 și p. 13 din Monografia orașului Tulcea, Institutul de Arte Grafice, Constanța, 1928).

Statistica lui Bieloseercovici, guvernator al Dobrogei în timpul ocupației rusești, 1877—1878 arată că în orașul Tulcea erau 417 familii de români, iar în „Caietul de danii“ al bisericii din Azacław începînd cu anul 1859 și descoperit de Nicolae Iorga, la 1512 se găseau în orașul Tulcea următoarele nume de români care au făcut danii bisericii din Azacław : Călugării Isaia, Neofit, preteasa Maranda, femeia Raveca,

Linta, familiile Chichioruș, Puțin etc. (Monografia orașului Tulcea, 1928, p. 15).

După cercetările și descoperirile arheologice ale savanților români Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, a lucrărilor acestora publicate (Vasile Pârvan, Țara noastră, Viața romană la gurile Dunării, Nicolae Iorga — Considerații istorice) precum și a lucrărilor: Boucher de Perthes: Imperiul Otoman — consemnate în Monografia orașului Tulcea, cu o hartă a Dobrogei în timpul romanilor, între altele se scrie:

„Vechimea orașelor Tulcea — Aegyssus, Histria — Tomis — Constanța, Callatis — Mangalia, unele colonii ale ionicilor, altele ale doriienilor, datează de acum 2600 ani (veacul al VII-lea î. e. n.) colonii ce au intrat de la început în contact comercial cu populația autohtonă, daco-sciitică, aflată în interiorul Sciției Minor — Dobrogea și cum de la acești indigeni daco-sciți, străvechii noștri strămoși dobrogeni cumpărau negustorii greci din Aegyssus cereale, vite, lână și vindeau mărfuri aduse din Miletul Asiei Mici, ori din alte părți“.

În continuare, în sus-zisa monografie se mai consemnează „Prin anul 12. d. H. Aegyssus — Tulcea, este cucerit de geți, apoi mai târziu regele odrisilor, un neam getic, îl părăsește după ce și-a întins stăpânirea romană și în Sciția Minor până la Dunărea de jos, ajungea și Aegyssus să aibă garnizoana romană.“

De atunci s-au stabilit și aici mulți romani, alături de daco-sciți și ellini, și orașul s-a organizat după sistemul roman. Guvernatorul Sciției Minor, Tului Gemin, la anul 54 d.H. întărește histrienilor drepturile vechi de pescuit la Dunăre și de adus lemne gratuit din teritoriul orașului Aegyssus. Șoseaua romană cea mai însemnată plecând din sudul Dobrogei de la Marcianopolis (la apus de Varna), trecea prin mijlocul Dobrogei, pe la Tropaeum (Adam Clisi — Ulmetum — satul Pantelimon, ca să ajungă la Tulcea — Aegyssus).

De aici se constată că Tulcea în epoca romană era foarte însemnată la Dunărea de jos, Sciția Minor a continuat a fi locuită de romani și a stat chiar în legătură cu imperiul roman și mai apoi cu imperiul de la Bizanț, Constantinopolul de mai târziu prin secolul X, imperialul istoric bizantin Constantin Porphirogenitul, în Geografia sa politică „De thematicis“ citează și orașul Aegyssus, între cele 14 orașe principale din Prefectura Mysiei, care corespundea cu Dobrogea de azi.

„Această provincie Dobrogea, în cursul sutelor de ani prin trecerea periodică a mocanilor noștri cu milioanele de piciorușe ale oilor“, scrie Nicolae Iorga, „a fost brăzdată pe prapoanele dealurilor sale, iar mocanul nostru în Dobrogea e în pietrele nemuritoare pe care le-a coborât în acest pământ sciții, vînjoșii noștri străbuni romani care au ținut pe umerii lor lumea viitoare (Nicolae Iorga, România, 1940, p. 353), iar Mihai Kogălniceau, cu ocazia promulgării legii de proprietate românească în Dobrogea, într-o insufletită cuvîntare a spus „că Dobrogea a fost țara lui Mircea Vodă și trebuie să rămînă tot românească“ (Prof. Dr. I. Ghelase, Mocanii în Dobrogea, 1934, p. 9).

Transhumanța mocanilor birșani în Cîmpia Română și Dobrogea, a luat proporții mari, mai ales după ce în Transilvania se luau mă-

suri mai aspre pentru apărarea ogoarelor contra stricăciunilor turmelor. Transhumația se făcea pe vadurile Dunării, pe la Oltenița, pe la Călărași, Siliștra, pe la „Cetatea de Floci“, Hirșova, unde era un văd al oii, și pe la Brăila — Ghecet, spre nordul Dobrogei și spre Delta. Această transhumația a variat în intensitate în cursul vremurilor după condițiile istorice și antropografice care se pot ușor închipui, însă ea n-a încetat a se înfăptui niciodată.

La începutul secolului al XIX-lea, transhumația mocanilor birșani în Cimpia Bărăganului, Dobrogea și Moldova s-a intensificat și din cauza situației grele în care se găseau iobagii români. După datele statistice, însăși economistul sas Iohan Hintz învederează cum în Țara Birsei, pe un pământ deseori redus ca suprafață, iobagul trebuie să producă cu mijloacele de producție rudimentare nu numai cele necesare pentru familia sa numeroasă, dar să asigure și plata dărilor grele (Iohan Hintz — Die Bewerkerungsverhältnisse im Hermanstädter Stuhl — 1846, vol. II, p. 391—421).

Păstorii birșani lipsiți de pășuni și de pământ, înglodați în datorii, ajungându-se în timpul dualismului austro-ungar să constituie 61% din totalul populației rurale, au început să treacă cu oile lor din Transilvania în România. Exodul examinat de economistul brașovean I. Hintz, atît al oierilor transilvăneni cît și al celorlalți muncitori lipsiți de pământ, este o consecință firească nu numai a faptului că românii formau majoritatea covârșitoare a țărănimii transilvănene, dar și pentru că lipsiți de pășuni și pământ erau exploatați de proprietarii de pământ; condițiile de trai în România, devenind din ce în ce mai prielnice, iar cele din Transilvania înrăutățindu-se concomitent.

Venitul a scăzut, pe cînd impozitele au crescut, determinându-i să se îndrepte în România pe lingă o afinitate firească și interesele materiale (Iohan Hintz — Das Wandernde Siebenbürger, Brașov, 1876, p. 46—47). O altă cauză a emigrării în masă a țărănimii și păstorimii transilvănene în România era și sărăcirea lor continuă și prin lipsa creditelor corespunzătoare, a uneltor agricole moderne și semîntelor selecționate ce aveau ca rezultat recolte din ce în ce mai mici și lipsa de bani în acoperirea impozitelor crescînde. Criza bănească a dus la pauperizarea maselor muncitoare din Transilvania, în sensul că după cum remarcă însăși economiștii români și sași, Gh. Barițiu și Roth, adepți ai teoriei cantitative a banilor, valoarea lor nu se explica prin raportul dintre cantitatea banilor în circulație și cea a bunurilor existente. Banul ca mijloc de schimb, serie Roth, este congruent cu cantitatea obiectelor de schimb (I. Roth — Der Geldmangel und die Verarmung in Siebenbürger Schriften, vol. IV, p. 326).

Transhumația păstorilor birșani în Cimpia Bărăganului cît și în Dobrogea se făcea pe aceleași drumuri, avînd stabiliri statornice atît la munte cît și la cimpie. Aceasta face ca regiunea utilizată să nu rămînă fără urme, pentru populație. Stepa capătă puturi, drumurile se încrucișează. Astfel, în nordul Ialomiței predomină tipul concentric, finele drumurilor se adună la anumite puncte „Grindul Făgărașului“, „Maco-veanca“, Ciocile“ etc., ceea ce arată că așezarea omenească a devenit

o individualitate, care exercita o influență accentuată asupra regiunilor din jur, modificând circulația în folosul său.

Punctul cel mai puternic de concentrare era Slobozia, care reprezintă chiar centrul geografic al Bărăganului și aici se adunau opt căi mari, afară de altele mai mici. La sud de Ialomița, caracteristică e drumul perpendicular de la malul riurilor Ialomița, Dunăre, Mostiștea, tăind cimpia de-acurmezișul și în linie dreaptă, deci o circulație locală și mai puțin însemnată.

La început apărea în Bărăgan câte un han la răscruce de drum, apoi câteva case și mai tirziu satul. Lucrul se poate constata prin comparația hărților. Astfel, la 1853 stepa din nordul Ialomiței era presărată de sate și mai ales de tîrle mocănești.

Exemple : deasupra „Săpunarilor“, la 1790 era o fîntină, la 1853 apare un han, iar la 1900 satul „Sălcioara“. La fel a luat ființă satul „Stefănești“ și lângă el „Odaia Protopopului“, nume de origine ciobănească, și alte tîrle care acum sînt sate ca : Tîrta Pelin“, „Tîrta Minea“, după numele mocanului săcelean, Minea etc., tîrle evoluat în cătune și sate pe tot cuprinsul patrie noastre (S. Mehedinți. Die rumänische Steppe. 1905, p. 254).

Ați în Cimpia Bărăganului cit și în Dobrogea, păstorii birșani asociați în tîrle aveau stînelc de formă pătrată, cu pereții din stuf. În colțul din dreapta se găsea un pat, iar în alt colț crînta, unde se strîngea brînză și se tescuia ca să se scurgă zerul și să se zvînte. Faptul caracteristic al stînelor în Bărăgan și Dobrogea, era că după treierat stîna să fie mutată pe miriște și făcută din nou, pe locul de păsunat ; era o stîna portativă. Stînele — aceste construcții pastorale în Cimpia Bărăganului, erau adaptate specificului, numele de Bărăgan întîlnit pentru prima dată într-un document din anul 1759 este de origine turcă „Buragan“ și înseamnă „furtună de zăpadă“, fenomen ce i-a speriat pe pecinegi și cumani, migratori pe aceste meleaguri în secolele X și XI-lea.

Iarna, cînd năpraznicul vînt Crivățul cu cea mai mare frecvență începe să suiere cu temei, din depărtare în depărtare se pot vedea cum ciobanii birșani stau lângă turmele lor de oi cu spatele întors spre miază-noapte, nemîșcați și sprijiniți în bîtele lor, vîntul clătînîndu-i ca și pe ciulinii din jur, în vreme ce păsările, cum le arată Panait Istrate în „Ciulinii Bărăganului“, se dau peste cap în văzduh, risipite de vijelie“.

Au fost cazuri cînd năpraznicul crivăț suflînd cu îndîrjire pe Bărăgan a dislocat turme întregi de oi și le-au minat împreună cu ciobanii în apele lacurilor, balta Mostiștea încîndu-le. Construcțiile pastorale în Bărăgan au fost orientate condițiilor fizico-geografice, și în locul colibei ca adăpost pentru ciobani, întîlnim case acoperite cu tablă sau stuf, unde se prepară laptele și produsele lui. Astfel în secolul al XIX-lea, popularea Mostiștei reprezintă cea mai vizibilă parte antropogeografică din cimpia Bărăganului, nu însă și din punct de vedere social, și se datorește evoluției tîrlelor și a odărilor de pe cîmpul Ciornulesei și Călmățuiului, iar satul „Valea Roșie“, comunele

„Curcani“, Sultana pe Mostiștea, „Dormărunt“, Răzvan“ „Lupșanu“, „Valea Argovei“, de asemenea poartă pecetea unor tîrle sate întemeiate de păstorii birșani, locuitorii identificați și prin portul specific mocănesc, de unde avem și satul „Mocanii“, situație ce a dăinuit pînă la pacea de la Adrianopol, cînd pășunile din stepă și pădurile din Vlășia s-au transformat în arături, întinderea suprafețelor pentru cultura cerealelor aveau la bază și cererea de grîne a Apusului.

În Dobrogea de astăzi au trăit românii veniți de pretutindeni, românii vechi băștinași și alții veniți din Muntenia și Moldova, care să scape de asupririle și birurile grele, din Transilvania și Banat, ca păstorit, agricultori și negustori, iar din Principate coloniștii. Astfel, că, pe bună dreptate Ion Ionescu de la Brad califică Dobrogea ca o „Dacie în miniatură în marginile căreia trăiesc românii“ de pretutindeni, între altele spunînd : „Nu este sat în care să nu vezi în miniatură Dacia și înfrățirea tuturor românilor“ (Gh. Valsan, Graiul Românesc, 1927, p. 122).

Mocanii birșani transhumanți în Cîmpia Română în Dobrogea sînt unul din factorii de căpetenie care a contribuit la menținerea unității graiului și obiceiurilor noastre secundare. Înaintea deputaților care vorbesc în Parlament, zicea Simion Mehedinți, „înainte ziaristilor care scriu în gazetă, a istoricilor care culeg fărîme de documente și filologilor care scriu dicționare la Academie, unirea a făcut-o veac după veac marii învățători de la stîină, care mîină oile în strungă, strecoară laptele în sagilmă, îl fierb în căldare, îl fac caș, urdă sau ce mai știi să faci. De la un capăt la altul al munților, acești minunați filologi au lucrat sute și sute de ani la închegarea limbii și la înfiriparea neamului românesc, într-o singură unitate etnică“ (Simion Mehedinți: Politica de fapte, București, 1920, p. 191 și citat în lucrarea dr. Ion. I. Ghelase, Mocanii, 1938, p. 37).

Transhumanța mocanilor birșani a dezvoltat în sinul poporului conștiința pentru înlăturarea iobăgiei, eliberarea de sub jugul turcesc și de a uni toți românii.

Mocanii, mereu pe drumuri, au fost răsînditorii cîntecelor și povestirilor de pretutindeni și al cărților, ajutînd astfel la unificarea graiului și a sufletului românesc.

Cîntecul popular a fost ținut la mare cinste în inima poporului român, el constituind nu numai un moment de destindere spirituală, de îmbărbătare sau compasiune, ci unul din modurile de afirmare a ființei lui sociale și naționale. Un francez care ne-a vizitat țara spune : „că poporul român simte cît cîntă, atîta trăiește“.

Cîntecul popular s-a plămădit în aluatul suferințelor păstorilor transhumanți și reflectă istoria poporului, vie, grăitoare, plină de culoare și adevăr.

Viața plină de peripeții și lupta ciobanilor cu natura este filon puternic al folclorului nostru românesc, care permanentizează omul și ocupația în întregul proces din complexitatea vieții.

Mocanii au tras drumuri prin singurătățile Bărăganului și Dobrogei, au deschis vaduri, au săpat fîntîni, au zidit tîrle, au întemeiat

sate, de aceea pe la 1850 Dobrogea a lăsat unui călător străin impresia de „o mare stână de ciobani ardeleni” (N. Densușianu — Păstoritul la popoarele romanice, 1913, p. 27). În peregrinările lor cu turmele de oi, mocanii birșani au fost vehiculele viei de folclor, iar cei care nu se mai întorceau la căminurile lor, căsătorindu-se cu fetele dicienilor și întemeind gospodării, nu-și uitau jocurile lor strămoșești, trăgeau câte o bucată de „ardeleană sau briulețul”, „briul mocănesc”, „învirtita”, de rămineau „cojanii” cu gura căscată. Parcă văd pe Moroianu, Bocioagă, Besleagă, Vineș, Ghelase, Orjan și mulți alții zicînd „No că tare-î mindru, sus Ioane, sus doară ești ficior de pe la noi din Săcelele Brașovului” (Dunărea de jos, Galați, 1908, p. 12, pr. 12).

Pămînt străvechi și făurire nouă, jocurile populare dobrogene ne arată că peste autohtonii geto-daci au trecut și s-au așezat populația din diferite colțuri ale pămîntului, că incurciuni, colonizări și migrațiuni s-au așternut pe filele istoriei acestui ținut; că sub același cer au trăit pe marginea dintre fluviu și mare colonizatorii greci lingă băștinașii geto-daci; cuceritorii romani alături de triburile tracice, și mai târziu au trecut popoarele migratoare și oștile otomane, și cum din contextul folcloric plantat pe elementele constante, băștinașe, reprezentate prin folclorul coreografic al populației vechi dobrogene.

Jocurile populare dobrogene se desprind net din palmaresul jocurilor românești, caracterul lor reprezintă un specific coregrafic bine conturat și echilibrat în valențe, ele fiind o creație autohtonă cu sursă proprie și cu un specific evoluat. Desigur că nu se pot nega influențele morfologice ale altor popoare conlocuitoare sau trecătoare în diferite epoci ale istoriei acestor ținuturi, influențe dispărute, acum însă grefate pe un fond stabil, care a persistat și evoluat în timp, avînd rădăcini solide și legături trainice cu conținuturile din stînga Dunării.

Mocanii birșani și în special săcelenii, al căror număr întreceau netopola de peste Carpați a Săcelelor (C. Brătescu, Dobrogea, număr festiv în Analele Dobrogei, citat de Ion Ghelase în lucrarea sa „Mocanii” 1938, p. 99), au întemeiat alte sate în care elementul predominant este cel românesc, cum sînt satele: „Adîncata, Aliman” întemeiate de mocanul Ion Aliman, care avea tîrle aici, „Ciocîrlia” populat de familiile mocanilor din Săliștea Sibiului, „Cochirleni”, întemeiate de mocanii săceleni, cum poveștește octogenarul mocan Gh. Schiau, „Casimcea”, populat de familiile mocanilor Trandaburu, Vineș și Moroianu și alte sate ca „Ogoarele, Hăreulești”, întemeiate de familiile săcelenilor Hocioagă, Besleagă, aflate pe tot cuprinsul Bărăganului și Dobrogei.

Cel dintîi învățător din comuna Greci — Tulcea a fost Ion Moroianu, din Satulungul Săcelelor Brașovului, iar la școala românească a lui C. Petrescu au adus pe dascălul transilvănean Gh. Zirmă și pe colegul său de mai târziu Leon Barițiu, fratele patriotului brașovean Gh. Barițiu, cei care au învățat scrisul și cititul cu litere latine (O. Mărculescu, Analele Dobrogei, XIX, vol. III, p. 117).

Un document pomenește numele lui Radu Moroianu, bacalaureat de la Brașov adus de mocani ca învățător la Casimcea, iar la îndemnul

mocanilor cu aşezări în tîrle şi sate au mai venit din Transilvania şi alţi cărturari, dintre care menţionăm pe N. Neicu de la Institutul Pedagogic şi Teologic din Sibiu, care a funcţionat mai întii la Prislova, la Cataloi, apoi a trecut în judeţul Constanţa, pe la diferite şcoli cu populaţia mocănească. În judeţul Tulcea mai funcţionează ca învăţător Ilie Ştefan, venit de la Sipot, Timişoara, apoi fraţii Ion şi Manole Cirnu, care au funcţionat la Omureca şi Nistoreşti, iar la şcoala din Măcin a funcţionat mocanul Damaschin, Şcoala întemeiată de învăţătorul călugăr Nifon Bălăşescu, din părţile Sibiului, participant la revoluţia din 1848, are meritul deosebit prin răspîndirea luminei în circa 70 sate, înfiinţînd şcoli la Tulcea, Babadag şi în alte sate din Dobrogea.

O iniţiativă frumoasă au avut-o mocanii din Tulcea, care au înfiinţat comunitatea şcolară în frunte cu mocanul Manea Giuglea, documentele vremii atestînd cum mocanii s-au ocupat şi de construcţia şi organizarea institutelor culturale, considerîndu-se pe bună dreptate păstrători şi răspînditori ai limbii, obiceiurilor şi culturii româneşti, deci şi pionieri ai culturii naţionale.

Prin întemeierea satelor mocăneşti, alături de străvechile aşezări româneşti s-a adus în plus o contribuţie la păstrarea caracterului etnic al ţării în Dobrogea, la păstrarea limbii şi a obiceiurilor, la circuitul valorilor economice şi culturale între românii din Transilvania şi cei pe ambele maluri ale Dunării, la păstrarea vie în conştiinţa şi în sufletul lor a ideilor de naţionalitate, de unitate naţională. Mocanii construiesc în 1828 şi reconstruiesc în 1856 biserica de la Babadag, iar birsanul ieromonah Visarion zideşte în 1848 mănăstirea Cocoşul, rezidită şi inzestrată de succesorul său din Poiana Sibiului (Analele Dobrogei, 1920, nr. 3, p. 380).

Mocanii birsani transhumanti dintr-un sentiment de mîndrie patriotică care la ei a fost totdeauna treaz, au contribuit prin eforturile lor la ridicarea nivelului cultural şi patriotic al maselor de ţărani cu care veneu în contact precum şi prin construcţia de localuri şcolare şi întreţinerea lor.

Astfel mocanul transilvănean Nica, necăsătorit, stabilit în satul Cochirleni, a fost cel care a înfiinţat şcoala. Adeseori l-auzeai zicînd „No că nu-i bine fără de şcoală”. Musai trebuie s-o faceţi. E păcat să vă rămină feciorii proşti“.

Era un mare patriot, cu conştiinţă patriotică şi dragoste de neam şi ţară. În tot timpul şi al funcţionării şcolii, în anii 1878—1885, el a întreţinut cu cele necesare cu totul gratuit pe toţi copiii ce urmau şcoala. După deschiderea cursurilor, ca un adevărat părinte, se interesa de bunul mers al şcolii, procesului de învăţămînt şi de copiii care se distingeau la învăţătură. Printre elevii şcolii a fost şi copilul ciorbagiului D. Nătescu, care a ajuns apoi învăţător şi care punea mare preţ pe sfatul şi ajutorul bătrînilor mocani transilvăneni, ca Nica (Nicolae Iorga — La Dobroutscha roumaine, Bucarest, 1919, p. 98).

Mocanii din Dobrogea nu s-au lăsat ademeniţi de asigurarea scutului turcesc şi n-au solidarizat, participînd la revoluţia lui Tudor Vladimirescu, cum atestă documentele vremii, iar apoi la revoluţia din

1848, alături de Avram Iancu. Între mocanii fruntași care au plămădit revoluția din 1848 la Cluj în timpul studiilor, alături de Avram Iancu au fost Popeea, Bucur, Găetan, Radu Popeea, Secăreanu, Ieremia Verzea, Constantin Pantu și alții, care au făcut să apară foaia periodică „Aurora” sau „Zorile”, iar în cele două deputațiuni alese atunci pentru a înmîna Împăratului și Dietei memorii pentru eliberarea socială și națională a românilor, găsim pe Alexe Verzea, Oprea Cîrcă (Tîrcă), avocat Constantin Secăreanu, juristul Nicolae Găetan, Radu Moroianu și alții (Revista „Viața Săceleană”, anul II, 1931, p. 32, nr. 5—6).

Mocanii din Dobrogea, scrie Ion Ionescu de la Brad lui Ion Ghica „sînt mijlocul cel mai sigur prin care să continueze revoluția de acolo și de unde ai lăsat-o” (Correspondența dintre Ion Ionescu de la Brad și Ion Ghica, 1846—1874, București, 1943, p. 125, de Victor Slăvescu).

Bucur Găetan din Săcelele Brașovului cu arborele genealogic pe tot cuprinsul Dobrogei, cu ocazia unei vizite de liniștire a împăratului Iosif I în Satulungul Săcelelor, în numele mocanilor crescători de oi l-a întîmpinat într-o latinească impecabilă, la care împăratul n-a putut să-i răspundă, cerindu-i satisfacerea dorințelor acestor păstori bîrsani asuprași și jefuiți prin tot soiul de metode prădalnice. La 28 iunie 1892 are loc la Medgidia, într-o atmosferă de patriotism, sub sute de tricoloruri fiind, întrunirea de constituire a Ligii culturale pentru Dobrogea, la care se rostesc cuvinte pline de căldură și solidaritate patriotică pentru transilvănenii care vor „libertate și patrie”, iar cetățenii din Constanța trimit o telegramă de îmbărbătare marelui patriot Ion Rațiu, implicat în procesul Memorandului, iar manifestările patriotice din capitala României din septembrie 1897 sînt primite la Isaccea într-o vibrantă atmosferă patriotică, un grup de excursioniști români transilvăneni au cîntat „Deșteaptă-te Române” (Alarma Dobrogei, Calafți, 21 august și 23 septembrie 1897).

Ambiția mocanilor de pe țărmul Dunării turcești de a-și susține naționalitatea lor este fără margini, pentru că simțămîntul național la ei era foarte încordat și cu mult mai mult decît în satele din Principate. Sub raport economic, mocanii reprezentau o forță de primă mîna, fiind proprietarii a sute de mii de oi și vite, ei sînt cu mari bogății în numeroasele lor herghelii, turme de oi și tamaslicuri și care au cișle de 15 și 20 de ani în Dobrogea (V. Slăvescu, Opere alese, p.65—71).

Mocanii au adus în Dobrogea și sentimentul acela hotărîtor patriotic cu o rară conștiință socială a rolului hotărît al lor, care i-a ajutat în cuceririle făcute, Mihail Kogălniceanu spunînd că „Norocul nostru ca stat, a fost că au venit mocanii în Dobrogea ca să se oprească amenințarea de a pierde din mîini o provincie și că mocanii au avut curajul și încrederea în destinele Dobrogei și întorcîndu-și pungile lor pline cu galbeni împărătești, au vîndut ce au avut, au împrumutat și s-au pus de-a curmezișul soartei cele mai rele ce ne amenința, salvînd astfel prima cucerire a dorobanților noștri, mocanii formînd stratul de rezistență a Dobrogei (Ion Adam — Constanța, pitorească, col. II, București, p. 243—251).

Nicolae Iorga, privitor și la vechimea mocanilor birșani în Dobrogea scrie între altele :

.... „Sate întregi sint așezări ale lor pentru citva timp întâi, apoi pentru totdeauna. Graiul și portul lor stăpânește pînă acum cu tot amestecul românilor din alte părți. Numai dezrădăcinînd de acolo populația, pecetea lor va dispărea căci mocanul nostru creiază, el face cititorii, el înțelege o legendă a neamului său, și prin alte zidiri decît casa lui unde locuiește acest pămînt” (Nicolae Iorga — Cucernicia mocanilor în „Neamul Românesc“, 1913).

Am înfățișat o sinteză pregnantă cu privire la vechimea autohtonilor și transhumanța mocanilor birșani în Cîmpia Română și în special în Dobrogea, care ca : „cuceritori seculari și pașnici citindu-și drumul și stelele cerului, cu bita ca armă, cu străvechile cojoace ca scut și adăpost și cu turma de oi ca oaste, au eucerit nu numai cîmpiile ocolite de plugari în jurul Carpaților, ci și toată zona de stepă din jurul Mării Negre, cum îi descriu Gh. Vilsan, trasînd drumuri noi prin împărăția ierburilor, deschizînd vaduri, săpînd fîntîni, ridicînd tîrle și odăi, descoperind și valorificînd unele pămînturi neprețuite și părăgînite ; ei au urzit și consolidat unitatea noastră etnică, geografică, social, economică și patriotică, au întemeiat sate, au ridicat școli, dovedind că nici Carpații, nici Dunărea nu sint piedici etnice, că viața românească nu se poate dezvolta în plinătatea ei și armoniza decît sprijinîndu-se pe țărmurile cele mai întinse ale Mării, iar prin transhumanța lor această expansiune social economică și culturală, au contribuit la ridicarea conștiinței maselor populare în lupta pentru eliberarea națională și independența economică a patriei noastre și ridicarea nivelului de viață al poporului român.

L'ANCIENNETÉ DE LA TRANSIUMANCE DES „MOCANS BIRSAINS“¹ EN DOBROUDJA

par prof. dr. ION I. GHELASE

L'élevage d'animaux domestiques herbivores (y compris celui des moutons) et l'agriculture ont toujours existés ensemble et se sont développés dans une étroite interdépendence réciproque. Les nombreuses données archéologiques en confirment entièrement ce phénomène historique et économique. Ainsi, par exemple, sur une pierre de monument funéraire, découverte par le grand savant archéologue roumain Vasile Pârvan, entre les ruines de la cité d'„Ulmetum“², on peut voir l'image gravée d'un homme qui laboure la terre à l'aide d'une charrue tirée par deux boeufs. Sur l'autre facette de la même pierre, il y a l'image d'un berger (pâtre) portant sur son dos une espèce de manteau à longs poils de laine, qu'on nomme en roumain „sarica“ et „tohoarca“. Ce pâtre a des

¹ „Mocans birșains“, c'est le reproduction du nom roumain „Mocani birșani“ en français.

² „Ulmetum“ : ancien habitat que les Romains transformèrent en cité fortifiée, en Dobroudja, qui fut détruite par les peuples migratoires à la fin du VI-ème siècle de notre ère. Aujourd'hui : Pantelimonul de Sus, près de Hirșova.

cheveux longs, qui lui flotent au vent. Ces deux images symbolisent, peut être, les deux métiers du mort qui gisait sous se monument funéraire.

Par cela, ces gravures en pierre, très éloquentes par elles-mêmes, nous montrent clairement et indubitablement les deux principales occupations économiques des aborigènes de la vallée inférieure du Danube, durant les vieux temps de l'antiquité traco-daco-romaine.

En ce qui concerne la population antique stable, de la région comprise entre le Danube et la Mer Noire (nommée improprement en roumain, Dobrogea, en français Dobroudja), les sources antiques de l'histoire, c'est-à-dire les premières informations écrites parvenues jusqu'à nos jours, telles que les dires d'*Hécatée de Milet* (VI-e siècle avant notre ère) qui nous parle des tribus des *Gètes des Grobides*, des *Trieds*, tandis que *Hérodote*, surnommé „le Père de l'histoire“ (484 — 425 av. n.è.), il appelle les Gètes „les plus braves et les meilleurs des Thraces“, *Thucydide*, le plus grand des historiens grecs, (vers 460 — vers 395 av. n.è.), affirme que si l'on surmonte les montagnes de l'Hémus (les Balkans), on rencontre les Gètes. Le poète latin Ovide (43 av. n.è. — 16 n.è.) exilé par l'empereur Auguste à Tomi (Constantza de nos jours), fait la constatation que sur le territoire situé entre le Danube et la Mer Noire il y avait une nombreuse population gétique, les Gètes prédominant les Grecs de Tomi et exerçant une influence puissante sur leur langue. La même situation se présentait aussi à *Histria* et *Callatis* (Mangalia d'aujourd'hui), où l'on a découvert plusieurs inscriptions qui gardent le nom de plusieurs Thracéo-Gètes qui combattirent héroïquement soit contre les Grecs de ces villes soit à côté de ces Grecs contre les envahisseurs venus d'au-delà du Danube.

Tout récemment on a découvert, à l'aide des fouilles faites à Constantza, une grande quantité de matériaux qui attestent la présence des Gètes dans la vie des cités grecques sus-nommées.

De nos jours le Musée d'archéologie de Constantza a identifié et sélectionné une grande quantité de matériaux de provenance gétique inédits, surtout de la céramique, découverts dans les couches archéologiques hellénistiques et romaines de Tomi et de Callatis (Mangalia de nos jours), aussi dans les tombeaux tomitains (A en voir l'Annuaire du Musée d'Archéologie de Constantza, II-e volume, en roumain „Anuarul Muzeului de Arheologie din Constanța, vol. II).

En conclusion, le Danube inférieure aussi que le littoral de la Mer Noire ont attiré les pâtres daco-gètes depuis les temps immémoriaux de la préhistoire et continuent de les en attirer sans cesse au long de tout le Moyen Age et de toute l'époque moderne jusqu'à nos jours.

L'occupation romaine de la Dacie et de la Thrace n'a pas empêché la transhumance des pâtres daco-gètes des Carpathes vers le Danube et vers le littoral du Pont Euxin (la mer Noire), mais au contraire, elle l'en a favorisé. Cette transhumance était une nécessité vitale, donc d'une importance économique inéluctable pour ces pâtres montagnards de la Dacie, qui ne pouvaient assurer l'entretien de leurs troupeaux pendant l'hiver que par cette transhumance vers les îles et les bocages du Danube et des territoires de la rive droite de ce fleuve, où les hivers sont généralement plus doux et souvent sans neige.

La longue et terrible époque de la migration des peuples n'a pas elle aussi interrompu ces transhumances annuelles des pâtres carpatins, quoique ceux-ci étaient attaqués et pillés par ces barbares, qui capturaient ces pâtres et leurs familles et les transportaient dans les steppes d'au-delà du Prut, jusqu'à la montagne de Caucase, devenant ainsi les serfs des dirigeants de ces populations nomades. Après la retraite de l'administration romaine de Dacie, ces pâtres ne se nommaient plus Gètes et Daces. Ils devinrent „Roumains“, nommés par les peuples environnants „Valaques“.

Ils continuèrent quand même leurs transhumances jusqu'à la fin du XIX-e siècle, quand un grand nombre d'entre eux s'établirent sur les deux rives du Danube inférieur et au long du littoral de la Mer Noire, devenant paysans agriculteurs et éleveurs de bétail, donc des hommes stables.

Nos historiens et géographes ont démontré avec des documents imbattables, la présence des pâtres „roumains“, nommés „Mocani“ (= pâtres proprié-

taires de troupeaux de moutons), durant tout le Moyen Age et l'époque moderne, au long du Danube jusque dans le Delta, où ils bâtirent des villages et mêmes des bourgades, devenant ainsi des pêcheurs quelques uns d'eux „Ainsi, par exemple, Chele ou „Chilia“, est une de ces bourgades roumaines, bâtie par ces pères établis au Delta du Danube, sur son bras le plus grand, sur les ruines de l'ancienne cité de „Peuce“, dont l'existence est témoignée par les documents, du quatrième siècle av.n.è. (l'an 335), dans les écrits de Strabon.

C'est, donc, par ces pères, que la plaine du Danube inférieur, aussi que la région de la rive droite de ce fleuve, nommée improprement Dobrogea (Dobroudja), ont été repeuplées par les successeurs de leurs anciens maîtres, les Gètes et les Daces, devenus Daco-Romains, puis Roumains tout simplement.

Ils y ont fondé, ces braves pères, des centaines de villages prospères, avec des puits, des églises, des écoles, fertilisant par leurs charrues les étendues sauvages et sablonneuses du Baragan et de la Dobroudja. Par cela ils ont rétabli la domination du Peuple Roumain sur les contrées de leurs aïeux Daco-Romains, assurant ainsi la création de la nouvelle nation Roumaine et de sa patrie, pendant les siècles de la mégère domination de l'Empire Ottoman.